

**Adatlap témahirdetési javaslatához
a Csonka Pál Doktori Iskola Tanácsa részére**

Témavezető neve: **Kissfazekas Kornélia, PhD**

e-mail címe: kissfazekas@urb.bme.hu

Téma címe:

AZ '50-ES ÉVEK

HATALOM ÉS VÁROSÉPÍTÉSZET - SZEMLÉLET-ÉS FORMAVÁLTÁSOK A VOLT ÁLLAM-SZOCIALISTA ORSZÁGOKBAN

CHANGES IN THE APPROACH OF URBAN PLANNING/URBAN DESIGN IN THE FORMER 'COMMUNIST COUNTRIES'

A téma rövid leírása:

A volt keleti blokk II. világháború utáni városépítészeti változásainak kutatása még mindig gyerekcipőben jár. Míg a kor építészeti vonatkozásaival több kutatás is foglalkozik¹, és a téma egyre nagyobb szakmai publicitást kap, az államszocialista időszak települési léptékű folyamatainak a kutatása még mindig igen kezdeti stádiumában tart, különös tekintettel annak korai éveire.

A témának rendkívül sok aspektusa vár feldolgozásra; mind a regionális típusú, hálózati összefüggések, mind az építészeti léptékhez közelítő városépítészeti szemléletű kutatási terület iránt érdeklődő PhD-hallgatóknak tág teret biztosít.

A II. világháborút követően kiépített államszocializmus - ahogy sok egyéb szempontból - így urbanisztikai, városépítészeti történések aspektusából is -jellegzetesen különböző ismérveket mutató alkorszakokra bontható. Az 1950-es évek időszaka talán a legellentmondásosabb. Leginkább ekkor volt tetten érhető a sokakban élő társadalmi jobbítás igénye és reménye, valamint a politikai demagógia mögé bújtatott diktatórikus akarat közötti kontraszt.

Az építészetek, városépítészek számára ugyanakkor rendkívüli lehetőségeket biztosító, egyben nehéz egyéni erkölcsi döntési helyzeteket is teremtő korszak volt. A korabeli politikai vezetők ugyanis tágabban értelmezték a szakma szerepét; szemléletet befolyásoló, az új társadalom életkereteinek eszmei, formai, téri megfogalmazásának feladatát kívánták rájuk bízni. A szakmapolitikai irányelvek jelentős része a Szovjetunióból érkezett, melyeket a különböző országok a helyi adottságok alapján eltérő módon adaptáltak. Ezek függvényében az 1950-es évek a párhuzamok és a különbségek illetve az ellentmondások időszakaként is értelmezhető.

A javasolt kutatás főbb kereteinek tekintendők az alábbiak:

- interdiszciplináris szemléletű, amely korszak specialitásából adódóan feltételezi nemcsak a települési építészeti vonatkozású történések, hanem azok tágabb

¹ Prakfalvi, E. Szűcs Gy. (2010) *A szocreál Magyarországon*. Corvina Bp.

Ferkai, A.(1998) *Építészet a második világháború után*, In: *Magyarország építészetének története*. Vince Kiadó Kft. Bp.

kontextusa, a társadalmi/politikai folyamatok megértésének igényét is.² (tehát városépítészeti/építészeti léptékű, társadalomtudományi kutatásokhoz is kapcsolódó);

- jellemzően az 1950-es évekre fókuszál, de időbeni kontextusba helyezve;
- szemléletét tekintve lehet
 - lokális (pl. csak magyar) történések kutatása;
 - a keleti blokkban lévő országokban zajló párhuzamos folyamatok, a szovjet irányelvek hatását elemző munka;
 - a korszak nyugat-európai folyamataival összevetésben végzett kutatás.

A fentieket is figyelembe véve az alábbi konkrét kutatási és disszertáció témák javasoltak:

- Az államszocialista ipari 'újvárosok' építésének sajátosságai – alaktani jellemzők³ városépítészeti és építészeti összefüggések kutatása^{4 5};
- A városközpontok szerepének változásai⁶;
- Városépítészeti pályázatok, tanulmánytervek szemléletváltásai; tervek és valóság;
- Lakóépületgyűttek városszerkezeti helyzetének, beépítési jellemzőinek, szabad tereinek elemzése, tipologizálása / a szocialista realista lakótelepek mai használati jellemzői, adottságai, életképessége és fenntarthatósága;⁷
- Tipizálás / A tömeges lakásépítés és a minőség viszonya;
- Városépítészeti paradigmaváltások; ('szocreál-szocmodern')⁸;
- A szocialista realizmus városépítészeti mintázatai (beépítések, közterületek), városi kontextusuk, mai helyzetük;

Az államszocializmus urbanisztikai folyamatainak megértése segít értelmezni a rendszerváltozás során, és az azt követően lezajlott települési történéseket. A korszak

² Germuska, P. *Ipari város, új város, szocialista város*, Korall 11-12, 239-259.

Szirmai V. (szerk.) (2013) Csinált városok a XXI. század elején: *Egy „új” városfejlődési út ígérete*, Bp. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet

Major, M. Osskó J.(szerk.) (1981) *Új építészet, új társadalom 1945-1978. Válogatás az elmúlt évtizedek építészeti vitáiból, dokumentumaiból* Corvina, Budapest

³ Kapcsolódva a témavezető már megkezdett morfológiai kutatásához és oktatási programjához

Isd. a *Magyar települések* tantárgy hallgatói kutatásainak eddigi tapasztalatai (kurzusvezető: Kissfazekas Kornélia);

Kissfazekas, K. Gurdon, B.: *A várostest morfológiája* (2014) In: ÉPÍTÉS ÉPÍTÉSZETTUDOMÁNY 42 (3-4) pp.171-205.

Kissfazekas, K. Lovra, É. *A szocialista bányavárosok fejlesztésének morfológiai vonatkozásai (2017)*, In: ÉPÍTÉS-ÉPÍTÉSZETTUDOMÁNY, Vol. 45, 3-4, pp. 301-325

⁴Hirt, S (2013) *Whatever happened to the (post)socialist city? Cities* 32. pp.29-38.

Stanilov, Kiril (Ed.) (2007) *The Post-Socialist City - Urban Form and Space Transformations in Central and Eastern Europe after Socialism*. Springer

French, R. A. Hamilton, F. E. I. (1979) (Ed.) *The Socialist city: spatial structure and urban policy*. Chichester: John Wiley & Son

⁵ Germuska, P. *Ipari város, új város, szocialista város*. In: Korall 11-12, 239-259.

⁶ Kissfazekas, K: *Changes of Town Centres in the State Socialist Era – Processes And Paradigms in Urban Design* (2017) In: ARCHITEKTURA and URBANIZMUS, Vol. 51, No. 1 - 2 pp. 16-29.

Kissfazekas, K: *The urban context of the state socialist public building complexes* (2014) In: ÉPÍTÉS ÉPÍTÉSZETTUDOMÁNY 42(1-2) pp. 93-115.

⁷ Kissfazekas, K: *Budapesti szocreál lakóépületgyűttek / Városépítészeti aspektus* (2020) UTÓIRAT: A RÉGI-ÚJ MAGYAR ÉPÍTŐMŰVÉSZEK XX. évf. 113. pp. 74-79.

⁸Benkő, M. Kissfazekas, K. *Amoeba Cities: Towards Understanding Changes in the Post-Socialist European Physical Environment* (2019) In: *Understanding Post-Socialist European Cities : Case Studies in Urban Planning and Design*, Benkő, M.; Kissfazekas, K. (szerk.) Éditions L'Harmattan. pp. 6-25;

Prakfalvi, E. Szűcs Gy. (2010) *A szocreál Magyarországon*. Corvina Bp.

Ferkai, A. (1998) *Építészet a második világháború után*, In: Magyarország építészetének története. Vince Kiadó Kft. Bp. Major, M. Osskó J.(szerk.) (1981) *Új építészet, új társadalom 1945-1978. Válogatás az elmúlt évtizedek építészeti vitáiból, dokumentumaiból*; Corvina, Budapest

hiteles feldolgozása számunkra kötelesség, egyben új tudományos megállapításokat is felmutatni tudó, rendkívül gazdag kutatási terület. Az eddigi kutatási tapasztalatok alapján jelentős külföldi szakmai érdeklődésre is számot tarthat, hiszen feltáratlan, és sok szempontból még mindig ismeretlen; különösen a szomszédos, hasonló sorstörténetű országok folyamataival összevetésében. A korszakra vonatkozó tapasztalatok megosztása iránti igény kifejezetten nagy a térségben, nem csak az eseményeket átélte kutatók, hanem a következményekkel együtt élni kényszerülő új generáció részéről is. Ezt bizonyítják a témában megjelenő szakmai anyagok és az egyre szaporodó számú konferenciák is.

A téma meghatározó irodalma:

- Hirt, S (2013) *Whatever happened to the (post)socialist city?* Cities 32. 29-38.
- Stanilov, Kiril (Ed.) (2007) *The Post-Socialist City - Urban Form and Space Transformations in Central and Eastern Europe after Socialism.* Springer
- French, R. A. Hamilton, F. E. I. (1979) (Eds) *The Socialist city: spatial structure and urban policy.* Chichester: John Wiley & Sons.
- Ferkai, A. (1998) Építészet a második világháború után, In: *Magyarország építészetének története.* Vince Kiadó Kft. Bp.
- Germuska, P. *Ipari város, új város, szocialista város,* Korall 11-12, 239-259. <http://epa.oszk.hu/00400/00414/00008/pdf/11germuska.pdf>
- Keller, M. (2018) *Szocialista lakhatás? - A lakáskérdés az 1950-es években Magyarországon.* L'Harmattan
- Kocsis, J. B: *Lakáspolitikai Budapest, 1950-1959;* Múltunk, 2009/3. 83-122.
- Major, M. Oskó J.(szerk.) (1981) *Új építészet, új társadalom 1945-1978. Válogatás az elmúlt évtizedek építészeti vitáiból, dokumentumaiból;* Corvina, Budapest
- Prakfalvi, E. Szűcs Gy. (2010) *A szocreál Magyarországon.* Corvina, Budapest
- Szirmai V. (szerk.) (2013) *Csinált városok a XXI. század elején: Egy „új” városfejlődési út ígérete,* Bp. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet
- Szirmai, V. (Eds.) (2016) *'Artificial Towns' in the 21 Century Social Polarization in the New Town Regions of Eastern - Central Europe)* Bp. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet
-
- valamint korabeli hazai és külföldi szakmai folyóiratok (Isd. Városépítés, Magyar Építőművészet, Településtudományi Közlemények, Magyar Építőipar); és tervtárak/levéltárak anyagai

A téma hazai és nemzetközi folyóiratai:

- ÉPÍTÉS- ÉPÍTÉSZETTUDOMÁNY (MTA) Scopus

- Történelmi szemle (MTA) Scopus
- CITIES (Elsevier) Scopus, Imp.faktor
- JOURNAL OF ARCHITECTURE AND URBANISM (Routledge) Scopus
- ARCHITEKTURA and URBANIZMUS (Slovak Academy of Sciences) Scopus, WoS
- Tér és társadalom (MTA) WoS
- URBS (Magyar Történelmi Társaság) Scopus
- Communist and Post-Communist Studies (University of California) Scopus
- Architectural Theory Review (Routledge) Scopus
- (rég-új) MAGYAR ÉPÍTŐMŰVÉSZET (MÉSZ)
- Periodica Politechnica Architecture (BME)

A témavezető fenti folyóiratokban megjelent 5 közleménye:

- *Budapesti szocreál lakóépületgyűttések - Városépítészeti aspektus* (2020) In: UTÓIRAT: A RÉGI-ÚJ MAGYAR ÉPÍTŐMŰVÉSZET XX. évf. 113. pp. 74-79.
- *Changes of Town Centres in the State Socialist Era – Processes And Paradigms in Urban Design* (2017) In: ARCHITEKTURA and URBANIZMUS, Vol. 51, No. 1 - 2 pp. 16-29. (Scopus, WoS)
- *A szocialista bányavárosok fejlesztésének morfológiai vonatkozásai* (szerzőtárs: Lovra, É.) (2017), In: ÉPÍTÉS-ÉPÍTÉSZTUDOMÁNY, Vol. 45, 3-4, pp. 301-325 (Scopus)
- *Relationships between politics, cities and architecture based on the examples of two Hungarian new towns* (2015) In: CITIES 48. pp. 99-108. [doi:10.1016/j.cities.2015.06.007](https://doi.org/10.1016/j.cities.2015.06.007) (Scopus, Imp.faktor: 1.728)
- *A várostest morfológiája* (2014) (szerzőtárs: Gurdon, B.) In: ÉPÍTÉS ÉPÍTÉSZTUDOMÁNY 42 (3-4) pp. 171-203. (Scopus)

A témavezető utóbbi tíz évben megjelent 5 legfontosabb publikációja:

- *Amoeba Cities: Towards Understanding Changes in the Post-Socialist European Physical Environment* (társszerző: Benkő, M.) (2019) pp. 6-25; In: Benkő, M.-Kissfazekas, K. (szerk.) Understanding Post-Socialist European Cities: Case Studies in Urban Planning and Design, L'Harmattan. ISBN 978-2-343-16182-2
- *Ideologie und Stadtbau / Budapest in dem Staatssozialismus* (társszerző: Körner, Zs.) (2019) In: Tamáska, M; Rief Vernay, B. (szerk.) Stadträume des 20. Jahrhunderts in den Donaumetropolen Wien und Budapest; Bécs, Ausztria; Praesens Verlag, (könyvfejezet lektorált)
- *The urban structure and architectural specificities in the post-socialist new towns;* (2016) Szirmai, V. (szerk.) In: 'Artificial Towns' in the 21 Century Social Polarization in the New Town Regions of Eastern - Central Europe) pp. 403-439. – (könyvfejezet, lektorált)

- *Relationships between politics, cities and architecture based on the examples of two Hungarian new towns* (2015) In: CITIES 48. pp. 99–108.
- *Metamorphosis of public spaces in Hungary: or the question of context within the public spaces of the communist and post-communist period* (2013): JOURNAL OF ARCHITECTURE AND URBANISM 37(3) pp. 182-193.
[doi:10.3846/20297955.2013.832391](https://doi.org/10.3846/20297955.2013.832391)

A témavezető eddigi doktoranduszai:

Gurdon Balázs – felvétel éve: 2013; abszolutórium: 2017. február

Rebaz Khoshnaw – felvétel: 2017. szept. abszolutórium: 2019. június

Bertyák Ágnes - - - felvétel: 2020. szept. – tervezett befejezés: 2024.

Pirity Ádám - - felvétel: 2020. szept. – tervezett befejezés: 2024.

Témavezető aláírása

Budapest, 2021. január 20.

Melléklet: a téma bővebb leírása

CHANGES IN THE APPROACH OF URBAN PLANNING/URBAN DESIGN IN THE FORMER 'COMMUNIST COUNTRIES'

The state socialism after World War 2, can be divided into marked sub-periods of which the '50s is perhaps the most controversial period.

Maybe this decade saw the biggest contrast between the common belief in the need for social changes and the political will disguised by dictatorial demagoguery.

In this context, the role of the architects/ urban architects was interpreted more broadly by contemporary political leaders. They were convinced that the designers could influence social mentality, by creating the shapes and 'life-frame' of the new society.

In 1952, G.M. Orlov, a Stalin-award-winning Soviet architect, visited Budapest to help Hungarian architects formulate the new urban planning and architecture according to the social-political order versus "cosmopolitan modernist ideology."

The instructions - published in the Review of *Hungarian Architecture* - were as a summary of the political expectations of the period, which included guidelines such as the transition to collective work, the widespread use of standardized designs, mass housing construction, the awareness of social and urban significance of new public buildings, the roles of the new urban spaces and streets, the importance of the silhouette effects in the urban design; professional tasks related to the introduction of socialist realism.

Presumably in every country of the Eastern Bloc was a "Comrade Orlov" who mediated Soviet directives amicably and oversaw its implementation. However, the transposition of centrally formulated ideas into local practice can show differences.

The main topic is to formulate the contradictions of the 1950s, among others:

- soviet directives versus local tendencies;
- professional commitment to individual architecture versus the politically expected direction;
- among noble ideas, such as equal chance and opportunities, housing as a fundamental right for the wider strata, and consequently the relationship between mass housing and quality;
- the need to deny modernism and to formulate new stylistic features in contrast to the formal features of socialist realism;

The aim of the research is to objectively evaluate the urban planning and design, the architectural events of the decade, to analyze the relationship between the idea and reality, paying attention to their current context as well.

However, in case of a special situation, the topic can be interpreted more broadly, such as the relationship between 'power' and urban planning/urban design.

Melléklet a témahirdetési javaslat adatlapjához

Témavezető neve: Kissfazekas Kornélia, PhD

Téma címe: **AZ '50-ES ÉVEK**
HATALOM ÉS VÁROSÉPÍTÉSZET / SZEMLÉLET- ÉS
FORMAVÁLTÁSOK A VOLT ÁLLAMSZOCIALISTA ORSZÁGOKBAN

Témaismertető:

A II. világháborút követően kiépített államszocializmus - ahogy sok egyéb szempontból - így urbanisztikai, városépítészeti történések aspektusából is - jellegzetesen különböző ismérveket mutató alkorszakokra bontható, melyek közül az '50-es évek időszaka talán a legellentmondásosabb. Leginkább ekkor volt tetten érhető a társadalmi jobbítás igénye és a politikai demagógiába bújtatott diktatórikus akarat közötti kontraszt.

Ugyanakkor az építész/városépítész szerepkörét a korabeli politikai vezetők tágabban értelmezték; az új társadalom életkereteinek eszmei, formai, téri megfogalmazásával szemléletet befolyásoló szerepet szántak nekik.

1952-ben „G.M. Orlov elvtárs, Sztálindíjas szovjet építőművész” Budapestre látogatott, hogy útmutatásaival segítse a magyar építészeket az új társadalmi, politikai rendhez méltó építőművészet megfogalmazásában a „kozmpolita modernista tervek” ellenében.

A korabeli (szakma)politikai elvárások egyfajta összegzésének tekinthetők a *Magyar Építőművészetben*¹ publikált instrukciói, többek között: a kollektív munkára való áttérés, a típusstervek széles körű alkalmazása, a tömeges lakásépítés, a középületek társadalmi és városképi jelentősége, az új városi terek és utcák építészeti egységének és sziluettjének hatása mint kompozíciós szempont, a szocialista realizmus meghonosításával kapcsolatos szakmai feladatok kérdésköreire vonatkozó irányelvekkel.

A keleti-blokk országaiban nyilvánvalóan mindenütt járt egy, a szovjet irányelveket „barátilag” közvetítő és a megvalósítást ellenőrző „Orlov-elvtárs”. A szovjet központban megfogalmazott eszmék helyi gyakorlatba történő átültetése azonban lényegi különbségeket mutathattak.

Az 1950-es évek mind a párhuzamok mind az ellentmondások szempontjából széles tárházat kínálja a még feldolgozatlan kutatási témáknak.

Míg a kor építészeti vonatkozásaival több kutatás is foglalkozik², az államszocialista időszak települési léptékű folyamatainak a feldolgozása még mindig kezdeti stádiumában tart, kiváltképp a korai időszaké, melynek során a korabeli politika - a

¹ Weiner T.: *G.M. Orlov tanácsai In: Magyar Építőművészet (1952) I.2. 59-66.*

² egyebek közt: Prakfalvi, E. Szűcs Gy. (2010) *A szocreál Magyarországon.* Corvina Bp.

Ferkai, A.(1998) *Építészet a második világháború után, In: Magyarország építészetének története.* Vince Kiadó Kft. Bp.

Melléklet a témahirdetési javaslat adatlapjához

városépítészetnek, mint az új társadalom téri, formai kereteit megfogalmazni képes „eszköznek” kiemelt szerepet adott.

Elmondható, hogy az elmúlt időben a korszak építészeti „jelenléte” javult, az iránta megmutatkozó érdeklődés növekedett, a közelmúltban lezajlott egy-egy átépítés³ sikere pedig némileg változtatott a megítélésén. Az építészeti és az urbanisztikai típusú kutatások mélysége és elterjedtsége közötti szakadék azonban tovább nőtt.

A kiírt téma tudatosan nem törekszik a kutatási terület túlzott szűkítésére, szeretné felkínálni a lehetőséget, hogy a fenti korszak megismerése iránt elkötelezett hallgatók maguk találják meg azokat a főbb elemeket, amelyekre a kutatásukat alapozhatják.

A kutatás főbb kereteinek tekintendők az alábbiak:

- interdiszciplináris szemléletű, amely korszak specialitásából adódóan, feltételezi nemcsak a települési történések, hanem azok tágabb kontextusa, a társadalmi/politikai folyamatok megértésének igényét is.⁴ (tehát városépítészeti/építészeti léptékű; társadalomtudományi kutatásokhoz is kapcsolódó);
- jellemzően az 1950-es évekre fókuszál, de időbeni kontextusba helyezve;
- szemléletét tekintve lehet
 - lokális (pl. csak magyar) történések kutatása;
 - a keleti blokkban lévő országokban zajló párhuzamos folyamatok, a szovjet irányelvek hatását elemző munka;
 - a korszak nyugat-európai folyamataival összevetésben végzett kutatás.

A fentieket is figyelembe véve az alábbi konkrét kutatási és disszertáció témák javasoltak:

- Az államszocialista ipari 'újjvárosok' építésének sajátosságai – alaktani jellemzők⁵ városépítészeti és építészeti összefüggések kutatása; ^{6 7}

Az 1948-as kommunista hatalomátvétel után, a tergvadász az erőltetett iparfejlesztést tekintette prioritásnak, az egyéb ágazatokat visszaszorította. Magyarországon az 1950-es évek elején a lakásépítésre szánt összeg több, mint húszszorosát fordították az ipari beruházásokra. A politika néhány fontosabb településre fókuszált, elsősorban az ipari

³ volt Iparművészeti Főiskola épülete; Kazincbarcika főutca rehabilitáció

⁴ Germuska, P. *Ipari város, új város, szocialista város*, Korall 11–12, 239-259.

Szirmai V. (szerk.) (2013) *Csinált városok a XXI. század elején: Egy „új” városfejlődési út ígérete*, Bp. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet

Major, M. Osskó J.(szerk.) (1981) *Új építészet, új társadalom 1945-1978. Válogatás az elmúlt évtizedek építészeti vitáiból, dokumentumaiból* Corvina, Budapest

⁵ Kapcsolódva a témavezető már megkezdett morfológiai kutatásához és oktatási programjához

- lsd. a *Magyar települések* tantárgy hallgatói kutatásainak eddigi tapasztalatai (kurzusvezető: Kissfazekas Kornélia);

- Kissfazekas, K. Gurdon, B.: *A várostest morfológiája* (2014) In: *ÉPÍTÉS ÉPÍTÉSZETTUDOMÁNY* 42 (3–4) pp.171-205.

- Kissfazekas, K. Lovra, É. *A szocialista bányavárosok fejlesztésének morfológiai vonatkozásai* (2017), In: *ÉPÍTÉS-ÉPÍTÉSZETTUDOMÁNY*, Vol. 45, 3-4, pp. 301-325

⁶Hirt, S (2013) *Whatever happened to the (post)socialist city? Cities* 32. pp.29-38.

Stanilov, Kiril (Ed.) (2007) *The Post-Socialist City - Urban Form and Space Transformations in Central and Eastern Europe after Socialism*. Springer

French, R. A. Hamilton, F. E. I. (1979) (Ed.) *The Socialist city: spatial structure and urban policy*. Chichester: John Wiley & Son

⁷ Germuska, P. *Ipari város, új város, szocialista város*. In: Korall 11–12, 239-259.

Melléklet a témahirdetési javaslat adatlapjához

potenciállal rendelkező helyekre, és városiányos térségekre. Az évtized a régióban az „ideális” szocialista újvárosok első építési hullámának időszaka.

- A városközpontok szerepének változásai;⁸

Az 1950-es évek során a városfejlesztésben és tervezésben gyökeresen új szempontok kerültek előtérbe. Egy egységesen tervezett ideális szocialista városban a főközpont dominanciája, és az azokhoz széles sugárutakkal is kapcsolódó, munkáskerületi alközpontok viszonya adta a városszerkezetet. Ez egyben a társadalom és a politika hierarchikus struktúráját is hivatott volt térben és formában kifejezni. A történelmi városokban az új rendszert képviselő intézmények elhelyezésének igénye a városközpont szerepének, helyének, a meglévőhöz fűződő viszonyának újraértelmezését vetette fel.

- Városépítési pályázatok, tanulmánytervek szemléletváltásai; tervek és valóság;⁹

Az új tervezési irányelvek megfogalmazása, a rendszer-kompatibilis városépítészeti elvek formakeresése számos pályázat és városkompozíciós terv készítését eredményezte melyek jelentős része azonban elvi szinten elakadt.

- Lakóépületegyütteseinek városszerkezeti helyzetének, beépítési jellemzőinek, szabad tereinek elemzése, tipologizálása / a szocialista realista lakótelepek mai használati jellemzői, adottságai, életképessége és fenntarthatósága;

A lakóépületek, épületegyüttesek szerepe, helyzete a középületekétől lényegesen különbözött, és tervezésük egészen más mozgásteret biztosított az építéseknek.

A társadalmi tartalmú térszervezési szempontok (szomszédsági egység, gyalogos kapcsolatrendszer, sok védett zöldterület, jól elérhető alapfokú intézmények) mellett egyéb, alapvetően városkompozíciós elvárások is megfogalmazódtak. A városépítészeti alapelvek közül jónéhány ma is életképes, minőségi lakhatási körülményeket biztosít.¹⁰ Miközben a mai lakók a jelen kor életmódja és igényei alapján a lakások rendszerében (és állapotában) igen sok kifogást találnak, addig a beépítés által létrejött lakókörnyezeti minőséget –elhanyagoltsága ellenére is- az egyik legnagyobb vonzerőként minősítik.¹¹

- Tipizálás / A tömeges lakásépítés és a minőség viszonya;

A társadalom megújító haladó eszmék, úgymint az egyenlő esélyek és lehetőségek között alapjogként a szélesebb rétegek számára is biztosított lakhatás nyomán, beépítési sémák, tömegformálási alaptípusok, lakástípusok és típusomlokzatok készültek, néhány alapelvet követve. Miközben formailag, városépítészeti és építészeti a szocreál lakótelepek kevésbé innovatív, séma megoldásokat tartalmaztak, a lakásstruktúrájuk igen sokféle lett. Az alaprajzok és szerkezetek folyamatos kísérletezés tárgyát képezték.

⁸ Kissfazekas, K: Vidéki városközpontok az államszocializmusban, PhD-disszertáció (2011)

Kissfazekas, K: *Changes of Town Centres in the State Socialist Era – Processes And Paradigms in Urban Design* (2017) In: ARCHITEKTURA and URBANIZMUS, Vol. 51, No. 1 - 2 pp. 16-29.

- Kissfazekas, K: *The urban context of the state socialist public building complexes* (2014) In: ÉPÍTÉS ÉPÍTÉSZETTUDOMÁNY 42(1-2) pp. 93-115.

⁹Sipos, A. A jövő Budapestje 1930-1960; 2011 Napvilág Kiadó

¹⁰ Kissfazekas, K: *Budapesti szocreál lakóépületegyüttesek - Városépítészeti aspektus* (2020) In: UTÓIRAT: A RÉGI-ÚJ MAGYAR ÉPÍTŐMŰVÉSZET XX. évf. 113. pp. 74-79.

¹¹TDK kutatások, Kissfazekas K. témavezetésével: Böröndy Júlia: *Szocreál lakótelepek a XXI. században* (Kutatási szekció/2019. II. helyzet); Hoffmann Eszter Klára, Örökös-Tóth Eszter: *A szocreál rétegei* (2019. Művészeti szekció)

Melléklet a témahirdetési javaslat adatlapjához

- Városépítészeti paradigmaváltások ('szocreál-szocmodern')¹²;
- A szocialista realizmus városépítészeti mintázatai (beépítések, közterületek) és városi kontextusuk, mai helyzetük;

1951-ben zajlott le a „Nagy építészeti vita”, melynek történéseiről, tartalmáról számos szakirodalmi anyag hozzáférhető. A modernizmus megtagadása és a szocialista realizmus, mint deklarált elvárás új elvei és keretfeltételvei jól nyomon követhetők az 1953-as reform kormányprogram nagy lakásépítkezési akciójának köszönhetően. Pl. Budapesten 13 helyen kezdtek nagyobb volumenű, releváns telep építésébe, így szinte valamennyi, szélesebb körben ismert és beazonosított szocreál lakótelep e korszakhoz köthető. Ezek jelentős részének megépülése az újbóli stílusváltás utáni időszakra esett, így sajátos átalakítások, „öszvér” megoldások is létrejöttek.

A korszakot építészelméletileg és építészeti meghatározó modernista / szocialista realista eszme és irányváltás hazai történései már igen jól publikáltak¹³, de az urbanisztikai vonatkozása csak parciálisan feldolgozott, nem beszélve regionális párhuzamok kutatásáról.

Az államszocializmus urbanisztikai folyamatainak megértése segít értelmezni a rendszerváltozás során, és az azt követően lezajlott települési történéseket. A korszak hiteles feldolgozása számunkra kötelesség, egyben új tudományos megállapításokat is felmutatni tudó, rendkívül gazdag kutatási terület. Az eddigi kutatási tapasztalatok alapján jelentős külföldi szakmai érdeklődésre is számot tarthat, hiszen feltáratlan, és sok szempontból még mindig ismeretlen; különösen a szomszédos, hasonló sorstörténetű országok folyamataival összevetésében. A korszakra vonatkozó tapasztalatok megosztása iránti igény kifejezetten nagy a térségben, nem csak az eseményeket átélt kutatók, hanem a következményekkel együtt élni kényszerülő új generáció részéről is. Ezt bizonyítják a témában megjelenő szakmai anyagok és az egyre szaporodó számú konferenciák is.¹⁴

¹²Benkő, M. Kissfazekas, K. *Amoeba Cities: Towards Understanding Changes in the Post-Socialist European Physical Environment* (2019) In: *Understanding Post-Socialist European Cities : Case Studies in Urban Planning and Design*, Benkő, M.; Kissfazekas, K. (szerk.) Éditions L'Harmattan. pp. 6-25;

- Prakfalvi, E. Szűcs Gy. (2010) *A szocreál Magyarországon*. Corvina Bp.

- Ferkai, A. (1998) *Építészet a második világháború után*, In: Magyarország építészetének története. Vince Kiadó Kft. Bp.

- Major, M. Osskó J.(szerk.) (1981) *Új építészet, új társadalom 1945-1978. Válogatás az elmúlt évtizedek építészeti vitáiból, dokumentumaiból*; Corvina, Budapest

¹³ Prakfalvi, E.(2010); Simon ,M. (2000) "... Megteremteni elméletünk és gyakorlatunk egységét ..." *Elmélet és gyakorlat 1952-1956*; *Architectura Hungariae* II./2. szám

¹⁴ pl. a BME/Urbanisztika Tanszék DOCONF 2015/2017/2019 konferenciasorozata, melynek következő, 2021-es alkalomkor önálló szekció fog a témahirdetési javaslatban szereplő kérdéskörökkel foglalkozni.